

**ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА КОЦЮБИНСЬКОГО**

Факультет дошкільної, початкової освіти та мистецтв
імені Валентини Волошиної

Кафедра вокально-хорової підготовки, теорії та методики музичної освіти

ДИПЛОМНА РОБОТА

на тему: **«ЕСТЕТИЧНЕ ВИХОВАННЯ УЧНІВ ПІДЛІТКОВОГО ВІКУ У
ПРОЦЕСІ МУЗИЧНО-ТЕАТРАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ»**

Студентки 2 курсу МСОМС групи

Спеціальності: 014 Середня освіта
Галузі знань 01 Освіта / Педагогіка
Ступеня вищої освіти: магістр
Буцєроги Ангеліни

Науковий керівник:
Онофрійчук Людмила Миколаївна,
кандидат педагогічних наук, ст.викл.

Розширена шкала _____

Кількість балів: _____ Оцінка: ECTS _____

Голова комісії _____
(підпис) (ініціали, прізвище)

Члени комісії _____
(підпис) (ініціали, прізвище)

_____
(підпис) (ініціали, прізвище)

_____
(підпис) (ініціали, прізвище)

Вінниця – 2020 рік

ЗМІСТ

ВСТУП.....	2
РОЗДІЛ I. ЕСТЕТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ОСОБИСТОСТІ В ТЕОРІЇ І ПРАКТИЦІ МУЗИЧНОЇ ОСВІТИ	
1.1. Проблема естетичного виховання особистості у наукових дослідженнях.....	7
1.2. Педагогічний вплив музично-театральної діяльності на естетичне виховання учнів підліткового віку.....	18
1.3. Методи арт-терапії в естетичному вихованні учнів підліткового віку....	29
РОЗДІЛ II. ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА РОБОТА ПО ЕСТЕТИЧНОМУ ВИХОВАННЮ УЧНІВ ПІДЛІТКОВОГО ВІКУ У ПРОЦЕСІ МУЗИЧНО-ТЕАТРАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	
2.1. Діагностика рівня естетичної вихованості учнів підліткового віку в процесі музично-театральної діяльності.....	37
2.2. Педагогічні умови естетичного виховання учнів підліткового віку.....	50
2.3. Методика естетичного виховання учнів підліткового віку в процесі музично-театральної діяльності.....	56
ВИСНОВКИ.....	69
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	71
ДОДАТКИ.....	78

ВСТУП

Гуманізація та демократизація суспільства зумовлюють зростання соціальної ролі творчої особистості з високим рівнем духовності й загальної культури. За Концепцією загальної середньої освіти, основна мета шкільної художньо-естетичної освіти – розвиток світоглядних уявлень учнів, їх естетичного ставлення до мистецтва, формування і розвиток загальнолюдських цінностей.

Проблема естетичного виховання названа в числі пріоритетних в документах ООН, ЮНЕСКО, Ради Європи останнього десятиліття. Концептуальною ідеєю розроблення змісту освітньої галузі є цілісний художньо-естетичний розвиток особистості на основі взаємодії різних видів мистецтв. У процесі навчання учні мають прилучатися до образних мов різних видів мистецтв, пізнати своєрідність вітчизняної художньої культури в контексті світових культуротворчих процесів.

Вирішення цих складних завдань необхідне для розв'язання реально існуючих суперечностей між об'єктивною і суб'єктивною необхідністю створення оптимальних педагогічних умов для найбільш повного розкриття творчих якостей і можливостей учнів.

Естетичне виховання сприяє формуванню емоційної та інтелектуальної сфер особистості, виробленню поведінки в суспільстві і взаємодії учня з навколишнім світом.

Будучи елементом естетичного виховання, музичне виховання передбачає цілеспрямований і систематичний розвиток музичних здібностей учнів, формування емоційної чутливості, здатності розуміти і глибоко переживати художні образи мистецтва. Музичне виховання спрямовано на формування загальної музичної культури особи. Його найважливіша мета полягає в підвищенні мистецького розвитку дітей різного віку.

Дослідження відомих педагогів засвідчують важливість розвитку емоційного світу дитини для його подальшого життя і діяльності, для інтелектуального, морального, естетичного зросту.

Процес естетичного виховання учнів шляхом залучення до мистецтва досліджували видатні педагоги минулого: А. Макаренко, С. Русова, В. Сухомлинський, К. Ушинський та ін., а також сучасні вчені – В. Бутенко, О. Комаровська, Н. Миропольська, О. Олексюк, О. Сапожник, Л. Сбітнева, Т. Турчин, Г. Шевченко.

Видатні педагоги-дослідники Б. Асаф'єв, Б. Яворський, Н. Гродзенська, В. Шацька, А. Кастальський та ін., аналізуючи різні методики минулого і свої практичні експерименти, закріпили думку, що учнів треба захопити красою музики, викликати любов до неї, потребу в ній, необхідність слухати її, сприймати, творити. Відомі психологи Л. Божович, Л. Виготський, О. Запорожець, Д. Ельконін, О. Леонт'єв, С. Рубінштейн, Ф. Фрадкіна внесли вагомий внесок у розробку теорії дитячих ігор, показавши їх соціальний характер, і роль у вихованні. Найбільш ефективний розвиток учнів через ігри досягається при поєднанні творчої ігрової діяльності з навчанням. Особлива відповідальність покладається на уроки музичного мистецтва, де педагогічні прийоми, спрямовані на забезпечення єдності емоційного й раціонального в навчанні, що значно підвищують ефективність розвитку творчої особистості.

Формування особистості - складний, багатозначний процес, який передбачає фізіологічне, психічне і соціальне становлення людини і залежить від внутрішніх і зовнішніх природних і суспільних умов.

Актуальність проблеми, її недостатнє вивчення, обмеженість науково обґрунтованих рекомендацій з питань естетичного виховання засобами музичного театру зумовили вибір теми дослідження: **«Естетичне виховання учнів підліткового віку у процесі музично-театральної діяльності»**.

Об'єкт дослідження - процес естетичного виховання школярів.

Предмет дослідження – методика естетичного виховання учнів підліткового віку у процесі музично-театральної діяльності.

Мета дослідження - теоретичне обґрунтування та експериментальна перевірка методики естетичного виховання учнів підліткового віку у процесі музично-театральної діяльності.

Відповідно до мети дослідження визначені наступні **завдання**:

1. Дослідити та визначити теоретичні засади естетичного виховання особистості.
2. Визначити сутність музично-театральної діяльності в системі естетичного виховання учнів підліткового віку.
3. Проаналізувати стан естетичної вихованості учнів підліткового віку.
4. Обґрунтувати педагогічні умови естетичного виховання учнів підліткового віку у процесі музично-театральної діяльності
5. Розробити і експериментально перевірити методику естетичного виховання учнів підліткового віку у процесі музично-театральної діяльності.

Відповідно до поставлених завдань було використано комплекс **методів**: *теоретичні* – аналіз філософської, психолого-педагогічної, мистецтвознавчої літератури, узагальнення програм естетичного виховання та освіти школярів, вивчення методів естетичного виховання учнів; *емпіричні* – педагогічне спостереження, анкетування, тестування, бесіди, вивчення і узагальнення педагогічного досвіду естетичного виховання учнів.

Експериментальна база дослідження. Дослідно-експериментальна робота проводилася на базі середніх класів Закладу "Загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів №20 Вінницької міської ради "

Апробація результатів дослідження: Основні та теоретичні та практичні результати роботи доповідались на наступних конференціях: Всеукраїнська науково-практична конференція з міжнародною участю «Актуальні проблеми мистецької підготовки майбутнього вчителя» (Вінницький державний педагогічний університет ім. Михайла Коцюбинського, 24-25.11.2020 р.); Збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів Вінницького державного педагогічного

університету ім. Михайла Коцюбинського (Вінницький державний педагогічний університет ім. Михайла Коцюбинського,

Структура роботи. Дипломна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг дипломної роботи – 85 с.

ВИСНОВКИ

На основі нашого дослідження були зроблені наступні висновки:

1. Проведено аналіз психологічної, педагогічної, мистецтвознавчої наукової літератури з розглядуваної проблеми, узагальненням існуючого практичного досвіду нами констатується: поняття «естетичне виховання» має складну психологічну структуру, чим і зумовлюється сила його впливу на розвиток особистості. Дослідники визначають інтерес як невід'ємна частина формування, розвитку і становлення особистості. Головна мета – формування естетичної культури особистості.

Найважливіше завдання естетичного виховання – навчити учня бачити красу навколишнього світу та відчувати в ній духовне багатство, доброту, сердечність і на основі цього утверджувати прекрасне в собі. Психологічний аспект естетичного виховання полягає в тому, що формується естетична свідомість. Центральним ланкою естетичної свідомості є естетичний ідеал – соціально обумовлене уявлення про досконалу красу в природі, суспільстві, людині і мистецтві. Важливим елементом естетичної свідомості людини є сприйняття. Культура естетичного сприйняття сприяє розвитку естетичного почуття. Естетична свідомість, в єдності з естетичним почуттям, народжує ще один найважливіший елемент психологічного аспекту – естетичний смак. Під ним психологи розуміють тонке і складне вміння побачити, відчути, зрозуміти справді прекрасне або потворне, трагічне або комічне і вірно оцінити його. Естетичний смак розвивається у дитини з першого досвіду спілкування та пізнання навколишнього світу. У порівнянні з іншими показниками естетичного розвитку учня естетичний смак є найбільш певним і педагогічно керованим. Таким чином, можна зробити висновок, що структура естетичного виховання безпосередньо ґрунтується на досвіді естетичного сприймання в емоційному переживанні, судженні, оцінці, широті художніх поглядів, інтересів, потреб, збагаченні художньо-естетичного досвіду підлітків, здатності учнів обирати й творчо ставитися до явищ мистецтва та дійсності.

2. Проаналізовано педагогічний вплив музично-театральної діяльності на естетичне виховання учнів підліткового віку. Музично-театральна діяльність – це можливість розкриття творчого потенціалу, виховання творчої спрямованості особистості. Головними особливостями музичного театру є: музично-мовний стиль, художня діяльність, колективні творчі методи. Поєднання різножанрових, різностильових художніх елементів музично-театральної діяльності веде до цільової злагодженості. На основі наукових досліджень визначено такі функції музичного театру: естетична, соціально-виховна, педагогічна, ціннісно-змістовна, художньо-творча функції, які сприяють організації і поєднанню знань, заохоченню творчості, забезпечують самовизначення особистості, створюють умови для її самореалізації, стимулювання інтересу, ціннісного підходу до культурних надбань, виховання почуттів та формуванню вмінь і навичок колективної художньо-творчої діяльності.

3. У нашому дослідженні виділена низка *педагогічних умов*, які впливають на естетичне виховання учнів підліткового в процесі музично-театральної діяльності.

Співробітництво вчителя (як організатора дозвілля, спеціаліста, який володіє комплексом професійних і особистісних якостей), школярів та батьків.

Комплексне застосування різних видів художньої діяльності.

Емоційна привабливість навчання.

Успішна педагогічна діяльність потребує від вчителя постійного самовдосконалення, безперервної самоосвіти. Сьогодні приділяється велика увага дослідженню проблем інтеграції знань у галузі професійного навчання.

4. Розроблена методика включала 3 етапи. Мета формувального етапу дослідження полягала в експериментальній перевірці ефективності розробленої методики естетичного виховання учнів підліткового віку в процесі музично-театральної діяльності, яка сприяє ефективному оволодінню

матеріалами музичної класики і фольклору, прояву естетичних потреб та художніх смаків.

5. В експериментальній роботі активно використовувались інтегративні та ігрові художні технології, а також ілюстративний метод, метод порівняння, художньо-виконавського аналізу, метод ключових запитань, оцінний і порівняльний аналізи, метод залучення до художньо-творчої діяльності.

Аналіз результатів педагогічного експерименту засвідчив, що впровадження музично-театральної діяльності у навчальний процес суттєво стимулює естетичне виховання учнів. На кінцевому етапі формувального експерименту значно зросла кількість учнів з високим рівнем естетичного виховання, водночас зменшилась кількість учнів з середнім і низьким рівнем емоційного і творчого розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Активні методи навчання педагогічного спілкування і його оптимізація. під ред. А. А. Бодалева, Г.А. Ковальова. 1983. 136 с.
2. Алфімов В. Ефективність виховання творчої особистості. Духовність особистості методологія, теорія і практика. Луганськ, 2006р. С. 3-21.
3. Анісімов В.П. Діагностика музичних здібностей. Москва, 2004р. 127 с.
4. Анісімов Г. Лабіринти Музична театру ХХ століття. 2006р. 183 с.
5. Арт-терапія як ефективний метод реабілітації пацієнтів із захворюваннями психіки №10. 2015р. С. 6-10.
6. Асаф'єв Б.В. Вибрані статті про музичну освіту та освіті. Львів, 1973р.
7. Батищева Г. О. Музикотерапія як метод психокорекції. Профілактика і терапія засобами мистецтва. *Науково-методичний посібник*. Київ, 1996. 231 с.
8. Везумська О. М. Естетичний розвиток учнів початкових класів *Таврійський вісник освіти* № 4. 2011р. С. 109-116.
9. Верховинець В. *Збірник ігор з піснями для дітей дошкільного і шкільного віку «Весняночка»*. Музична Україна. Київ, 1979р. 172с.
10. Ветлугіна, Н.А. Морально-естетичне виховання дитини. М. 2009р.
11. Ветлугіна, Н.А. Музичний розвиток дитини. Москва, 1963. 415 с.
12. Виготський Л.С. Сприйняття і його розвиток в дитячому віці. *Збірник наукових творів Редакція В. В. Давидова*. Москва, 1982р.
13. Виготський, Л.С. Уява і творчість у дитячому віці. М, 1991. 93 с.
14. Волков В. С. Педагогіка. Підручник. К. Академія, 2001. 576 с.
15. Газолишин В. Арт-терапія: Мистецтво бачити. Херсон, 2007. 75 с.
16. Гіптерс З. Мистецтво як засіб художньо естетичного виховання. Рідна школа №9. 2001р. С.60 – 63.
17. Гогоберидзе А.Г., Деркунская В.А. Музичне виховання дітей раннього та дошкільного віку: сучасні педагогічні технології. Ростов на Дону, "Фенікс". 2008. 428 с.

18. Гордійчук М. Микола Леонтович. К.: Музична Україна, 1977р. 134 с.
19. Горюнова Л.В. На шляху до педагогіки мистецтва. Музика в школі. 2008р.
20. Гриценко І.В. Формування естетичного досвіду молодших школярів у процесі художнього діалогу : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.07. Херсон, 2002. 19 с
21. Гудовсек О. Сучасні тенденції розвитку естетичного виховання молодших школярів. Нова педагогічна думка : наук. журн.; Рівнен. обл. ін-т післядиплом. пед. освіти, Рівнен. держ. гуманіт. ун-т. Рівне, 2012р. С. 86-88.
22. Донченко О. В. Проблема естетичного виховання дітей дошкільного віку в педагогічній думці України (кінець XIX – початок XX ст.). дис... канд. пед. наук: 13.00.01. Харків, 2005. 238 с.
23. Дубина Л. Г. Викладання мистецьких дисциплін з елементами театральної педагогіки. *Збірник наукових праць Мистецтво та освіта*. 2001. С. 25-38.
24. Єрмолаєва-Томіна Л.Б. Психологія художньої творчості. Академічний Проект. 2003. 304 с.
25. Жуков С. Естетична культура, естетичне виховання як складові всебічного розвитку особистості. Зб. наук. пр. Уманськ. держ. пед. ун-ту ім. Павла Тичини. Умань, 2011. С. 101-109. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/znpu2011_2_14.pdf (Дата звернення 18.10.2020р.)
26. Захаров, Н. Б. Театр-терапия как метод реабилитации больных шизофренией. Медико-социальная экспертиза и реабилитация «Медицина» М., 2015р. С. 50-54.
27. Зязюн І.А. Естетичні засади розвитку особистості. Мистецтво у розвитку особистості : монографія / за заг. ред. Н.Г. Ничкало. Чернівці, 2006р. С. 14-36.
28. Кабалевський Д., Абдулін Є. «Музика в навчальних класах». «Просвіта» Москва, 1985.

- 29.Калініна Л. Естетичне виховання молодших школярів як соціально-педагогічна проблема. Рідна школа, С. 24 – 26
- 30.Каяшева, О. И. Техники арт-терапии в психологическом консультировании клиентов. Психология в вузе. 2014р. С. 127-134.
- 31.Коджаспирова, Г.М. Педагогічний словник «Академія». М, 2000. 176 с.
- 32.Коленчук І.В. Розвиток музичних здібностей дітей дошкільного віку через театралізовану діяльність. Мистецтво в школі 2007р. с 11.
- 33.Колесніков П., Колеснікова О., Лозовой *Навчальний посібник «Естетика»* К. Юрнінком Інтер, 2007. С.179.
- 34.Корзов, Ю. И. Драматургия Вл. И. Немировича-Данченко. Киев, 1971. 172 с.
- 35.Котляр В. П. Основи образотворчого мистецтва і методика художнього виховання дітей. *Навчальний посібник «Просвіта»*. Запоріжжя, 2003р. 188 с.
- 36.Креативна педагогіка. Наук.-метод. журнал / Академія міжнародного співробітництва з креативної педагогіки. Вінниця, 2012р. 108 с.
- 37.Лановик М.Б., Лановик З.Б. Українська народна творчість. *Підручник Навчальне видання*. Київ, 2005р. 591с.
- 38.Лебедева Л. Д. Педагогические основы арт-терапии. СанктПетербург, 2000р. 199с.
- 39.Леонтьев Л Теория эстетического воспитания школьников. учеб. пособ. по спецкурсу для студентов пединститутов. Москва, 1985. 176 с.
- 40.Ліхачов Б.Т. Теорія естетичного виховання школярів. Педагогіка, 1985. С. 132-137.
- 41.Локарева Г.В. Теоретичні та методичні засади застосування художньоестетичної інформації у підготовці соціального педагога до професійного спілкування: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора пед. наук: «Теорія і методика професійної освіти». Київ, 2005. 44 с.

- 42.Луначарський А.В. Про літературі і мистецтво. *Збірник «Пам'ятки естетичної думки»*. Мистецтво. Київ, 1986р. 262с.
- 43.Мазоха Д.С. Педагогіка. *Навчальний посібник Центр навчальної літератури*. 2005. – С. 130.
- 44.Максимова О.О. Розвиток емоційно-мотиваційного компоненту як основа досягнення успіху першокласниками в естетичній діяльності. Естетичне виховання дітей та молоді : теорія, практика, перспективи розвитку : зб. наук. пр. ; Ін-т пед. освіти і освіти дорослих НАПН України, Житомир. держ. ун-т ім. І. Франка. Житомир, 2012. С. 368-374.
- 45.Мальцева О. В. Задоволення художньо-естетичних потреб учнів у процесі позакласної роботи. Відкриті інновації як феномен глобально орієнтованого суспільства : матеріали Всеукраїнського з міжнародною участю наукового освітнього форуму. Суми, 2014. С. 32–34.
- 46.Малюта О. В. «Просвіти» і Українська Державність (друга половина XIX – перша половина XX ст.): до 140-річчя товариства. К., 2008р. 840с.
- 47.Масол Л. Концепція художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах України. Шкільний світ. 2002.№9. –С. 1–16
- 48.Масол Л. Концепція загальної мистецької освіти. Мистецтво та освіта. 2004. С. 2-5.
- 49.Миропольська Н. Є. Театральне мистецтво в школі. Мистецтво та освіта. 2002. С. 25-27.
- 50.Михайличенко О.В Педагогічні аспекти розвитку української музичної культури другої половини XIX – початку XX ст.: Монографія. – Суми: „Мрія-1”, 2005. – 292 с.
- 51.Онофрійчук Л.М. Формування естетико-комунікативної компетентності майбутнього вчителя музичного мистецтва // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія: Зб. наук. праць. Вип. 42

- / Редкол.: В.І. Шахов (голова) та ін. Вінниця: ТОВ Нілан ЛТД, 2014. С. 236-240.
52. Онофрійчук Л.М. Розвиток естетичної культури школярів у процесі позакласної музичної діяльності // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми //Зб. наук. праць – випуск 41 /Редкол. Київ-Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2015. С. 115-120.
53. Падалка Г. М. Музична освіта в Україні: концептуальні аспекти : колективна монографія. Вид. друге доповн. НПУ імені М. П. Драгоманова. Київ, 2011р. С. 21-55.
54. Педагогіка вищої школи ХХІ століття та формування національної гуманітарно-технічної еліти. Ч.1 : в трьох частинах. Х. , 2010р. 340 с.
55. Педагогіка. Хрестоматія Уклад. А.І.Кузьмінський, В.Л.Омеляненко. 2003р. – С.153
56. Петрушенко О.П. Словник з естетики «Магнолія-2006». Львів, 2009. С.64.
57. Практикум з педагогіки: навчальний посібник: Видання 3-тє, перероблене і доповнене «Центр навчальної літератури», 2004р. С.359.
58. Рубин Г. Обмен женщинами: заметки о «политической экономии» пола / Г. Рубин // Хрестоматія феминистских текстов. Переводы / под ред. Е.Здравомысловой, А. Темконой. - СПб., 2000. – С. 89-139.
59. Рубінштейн, С.Л. Проблеми загальної психології. Педагогіка. Москва, 1976р. с.276.
60. Рудницька О.П. Педагогіка, загальна та мистецька. *Навчальний посібник «Богдан»*. Тернопіль, 2005. 360 с.
61. Сабініна М. Взаємодія музичного і драматичного театрів в ХХ столітті. Композитор, 2003р. 327 с
62. Савченко Р. А. Компетентнісний підхід у музичній підготовці майбутніх педагогів дошкільної освіти. *Вісник нац. у-ту імені Тараса Шевченка. «Педагогічні науки»* № 7(218) Ч.ІІ Луганськ, 2011. С. 144-148.

- 63.Солов'янова О.Ю. Музично-театральна діяльність як умова інтенсифікації вокального розвитку учнів. Музична освіта: науковий пошук у вирішенні актуальних проблем навчального процесу. - М.: Освіта, 2009р. Том 1.
- 64.Сухомлинський В.О.Вибрані твори в 5-ти т. К., 1976, т.2. – С.410.
- 65.Турчин Т. Естетичне виховання молодших школярів у позакласній роботі. Початкова школа. 2008р. С. 16-18.
- 66.Турчин Т. М. Початкова музична освіта: проблеми модернізації : Чернігів, 2013р. 368 с.
- 67.Федій О.А. Естетотерапія *Навчальний посібник Центр учбової літератури.* 2007р. – С.55.
- 68.Федій О.А. Естетотерапія: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2007. 256 с.
- 69.Холопова В. Два типи музичних емоцій: конкретно-тематичні та загально-динамічні. Семантика музичної мови: Матеріали наукової конференції 29-31 березня 2005 року Вип.3. М, 2006р.
- 70.Холопова В. Музичне зміст: заклик культури - наука – педагогіка. Музична академія. Спеціальний і неспеціальний музичний зміст. 2001. № 2. С.34-41;
- 71.Чурилова Є.Г. Методика і організація театралізованої діяльності дошкільнят і молодших школярів, М, 2001р.
- 72.Чурилова Є.Г. Методика і організація театралізованої діяльності школярів. М, 2004р.
- 73.Шацкая В.Н. Музыкально-эстетическое воспитание детей и юношества. М. – 200 с.
- 74.Яворський Б.Л. Музична педагогіка в контексті концепції музичного мистецтва. Інтелект, культура і освіта: Матеріали Сибірської науково-практичної конференції. Відп. ред. І.С. Ладенко. Новосибірськ, 1994р.
- 75.Ягупов В.В. Педагогіка. *Навчальний посібник Либідь.* К., 2002р. С.495.